บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปลานิล (*Oreochromis niloticus*) เป็นปลาน้ำจืดที่มีถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกา ถูกนำเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก โดยสมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโต เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศมงกุฎราชกุมารแห่งประเทศญี่ปุ่น ทรงจัดส่งปลานิลขนาดความยาวเฉลี่ยประมาณ 9 เซนติเมตร จำนวน 50 ตัว มาทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2508 ในระยะแรกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปล่อยลงเลี้ยงในบ่อดินบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต มีพื้นที่ประมาณ 10 ตารางเมตร และพระราชทานชื่อว่า *ปลานิล* ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานลูกปลาที่ได้จากการเพาะพันธุ์ ขนาดความยาวประมาณ 3-5 เซนติเมตร จำนวน 10,000 ตัว ให้แก่กรมประมง เพื่อนำไปเพาะเลี้ยงและแพร่ขยายพันธุ์ให้แก่เกษตรกร เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2509 (คีรี, 2542)

ประเทศไทยมีการเพาะเลี้ยงปลานิลมากว่า 40 ปี ได้มีการพัฒนาสายพันธุ์รวม 6 สายพันธุ์ ปลานิลจึงกลายเป็นปลาน้ำจืดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ มีผลผลิตสูงสุดในส่วนของสัตว์น้ำจืดจากการเพาะเลี้ยงในปี พ.ศ. 2547 ปลานิลมีผลผลิตรวม 160,241 ตัน มีมูลค่า 4,807,695,360 บาท ทั้งนี้ เนื่องจากปลานิลเป็นปลาที่เลี้ยงง่าย กินอาหารได้หลายชนิด มีความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ในน้ำที่มีคุณภาพต่ำและที่สำคัญให้ผลผลิตสูง ยิ่งไปกว่านั้น ปลานิลยังมีเนื้อสีขาว เป็นที่ต้องการของตลาดสูง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทุกส่วนของปลานิลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ อีกทั้งในปัจจุบันประชากรทั่วโลกให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพ จึงหันมาบริโภคเนื้อสัตว์ประเภทเนื้อปลากันมากขึ้น เนื่องจากเนื้อปลามีโปรตีนสูง แต่มีไขมันและคลอเรสเตอรอลต่ำ จากบทความในนิตยสาร Health Media สื่อสุขภาพ พบว่าในเนื้อปลามีสารอาหารประเภทกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวกลุ่มโอเมก้า 3 ที่เป็นประโยชน์ต่อทุกเพศทุกวัย ซึ่งประกอบด้วยกรดดีเอชเอ (DHA) และกรดอีพีเอ (EPA) กรดดีเอชเอจะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้ พัฒนาการทางสมองและการมองเห็นในเด็ก นอกจากนี้กรดไขมันโอเมก้า 3 ยังช่วยควบคุมระดับไขมันอิ่มตัวในเลือด ป้องกันการอุดตันของหลอดเลือด จึงช่วยลดอัตราการเสี่ยงต่อโรคหัวใจและหลอดเลือดได้ (วิรัช, 2543)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นศูนย์กลางของภาคเหนือตอนบน ที่มีความเจริญด้านเศรษฐกิจ จึงทำให้มีความต้องการบริโภคสัตว์น้ำจืด (ประเภทปลา) มาก จากการสำรวจของกรมประมงพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเลี้ยงปลานิลมากที่สุด โดยมีผลผลิตทั้งหมด 3,485,318 กิโลกรัม เป็นปลานิล 2,234,224 กิโลกรัม (64 %) แต่มีปริมาณการบริโภคภายในจังหวัดรวมทั้งสิ้น 40,000 กิโลกรัม/วัน โดยเป็นปลาทุกชนิดของปลาน้ำจืด แต่มีผลผลิตที่ผลิตขึ้นภายในจังหวัดเพียง 7,000 กิโลกรัม/วัน (เทพรัตน์ และคณะ, 2545) จึงไม่เพียงพอต่อความต้องเพื่อการบริโภค อีกทั้งระบบการจัดการยังไม่เป็นที่เชื่อถือของทั้งผู้ค้าและผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้มีการนำเข้าปลานิลแปลงเพศที่ผลิตจากอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียโอกาสในการสร้างรายได้ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่อย่างมาก

อำเภอสันทรายเป็นหนึ่งใน 22 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล จากข้อมูลสถิติของสำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ. 2550 พบว่ามีจำนวนผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอสันทรายจำนวน 167 ราย จำนวนบ่อทั้งสิ้น 326 บ่อ และมีพื้นที่ในการเลี้ยงปลานิลทั้งหมด 368 ไร่ ในระยะแรกของการเลี้ยงปลานิลเกษตรกรประสบปัญหาเรื่องไม่มีตลาดรองรับผลผลิต อีกทั้งเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยงปลา ซ้ำยังถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบด้านราคา ทำให้ขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ ต่อมาเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลจึงได้มีการรวมกลุ่มตั้งชมรมผู้เลี้ยงปลานิล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง และยังร่วมมือกันหาตลาดในการส่งปลานิลไปขายยังจังหวัดต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน ทางชมรมผู้เลี้ยงปลายังส่งเสริมเกษตรกรให้เลี้ยงปลานิลเพิ่มมากขึ้น โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลการเลี้ยงปลาของสมาชิก อีกทั้งยังได้ขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ประมงจังหวัดเชียงใหม่ในด้านเทคนิคและวิธีการเลี้ยงปลานิลรูปแบบใหม่ ๆ ตลอดจนขอความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาการเลี้ยงปลาในพื้นที่ พร้อมทั้งให้ช่วยเหลือสมาชิกของชมรมผู้เลี้ยงปลานิลในด้านการหาตลาดจำหน่ายผลผลิต

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งมีโจทย์การวิจัยในครั้งนี้ คือ ตัวแปรใดบ้างที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตร เช่น วิธีเลี้ยง ต้นทุนการเลี้ยง ผลตอบแทนที่ได้รับ รวมถึงปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเลี้ยงปลานิล ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์จุดบกพร่องและจุดคุ้มทุน สำหรับผู้สนใจทำธุรกิจการเลี้ยงปลานิลต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2. ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย ถึงปัจจัยพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำข้อมูลพื้นฐานปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรที่ได้มาใช้ประกอบการเลี้ยงปลานิลให้ประสบความสำเร็จ รวมทั้งข้อมูลดังกล่าวอาจเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการเอกชนและผู้สนใจในการเลี้ยงปลานิลต่อไป

สมมุติฐานของงานวิจัย

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่” โดยแบ่งขอบเขตการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ก. ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล จำนวน 167 ราย ที่ได้ขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอสันทราย กับสำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอำเภอสันทราย แบ่งออกเป็น 7 ตำบล ได้แก่ 1) ตำบลสันทรายหลวง 2) ตำบลหนองแหย่ง 3) ตำบลหนองจ๊อม 4) ตำบลแม่แฝก 5) ตำบลแม่แฝกใหม่ 6) ตำบลเมืองเล็น 7) ตำบลป่าไผ่

ข. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วยตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ซึ่งตัวแปรที่นำมาศึกษามีดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางสังคม ได้แก่ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา ความมีวินัยของเกษตรกร ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลา รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ภาวะหนี้สิน ต้นทุนการเลี้ยงปลา สถานภาพทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลา การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมง การติดต่อกับนักวิชาการด้านการประมง การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชมรมผู้เลี้ยงปลา การติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา ประสบการณ์ในการฝึกอบรมการเลี้ยงปลา ความรู้ในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร ทัศนคติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร และการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความสำเร็จของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล (วัดจากรายได้สุทธิจากการขายปลาของเกษตรกร/ปี)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

นิยามศัพท์

เกษตรกร หมายถึง หัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวที่มีการเลี้ยงปลานิล โดยมีครอบครัวอยู่ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจัย หมายถึง ตัวแปรที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ความสำเร็จ หมายถึง รายได้สุทธิจากการเลี้ยงปลา/ปีของเกษตรผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาขั้นสูงสุดของเกษตรกร

ประสบการณ์การเลี้ยงปลา หมายถึง ระยะเวลาในการเลี้ยงปลาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล นับเป็นจำนวนปี

ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา หมายถึง ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลานิลที่เกษตรกรใช้ในการเลี้ยงปลา มีหน่วยเป็นไร่

จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลา หมายถึง จำนวนบ่อเลี้ยงปลานิล ที่เกษตรกรใช้ในการเลี้ยงปลาทั้งหมดในปัจจุบันนับเป็นจำนวนบ่อ

แรงงานในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกร ที่สามารถทำงานในด้านเกษตรได้

รายได้รวมของครอบครัว หมายถึง รายได้ทั้งหมดของเกษตรกรตลอดปี 2552

หนี้สิน หมายถึง เงินที่เกษตรกรได้กู้จากสถาบันการเงินหรือแหล่งเงินกู้อื่นๆ เพื่อนำมาลงทุนในการเลี้ยงปลานิล

ต้นทุนการเลี้ยงปลา หมายถึง เงินทุนที่เกษตรกรใช้ลงทุนในการเลี้ยงปลานิล

จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อ หมายถึง จำนวนปลาที่เกษตรกรเลี้ยงในบ่อทั้งหมด ในปัจจุบันนับเป็นจำนวนตัว

ตลาดปลา หมายถึง แหล่งที่รับซื้อผลผลิตปลานิลจากเกษตรกร

ความมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับจากหนังสือ วารสาร เอกสาร หรือสื่อต่าง ๆ และการอบรมจากหน่ายงานภาครัฐหรือภาคเอกชนในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมง หมายถึง การติดต่อหรือการได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงปลาจากเจ้าหน้าที่ประมงแก่เกษตรกร นับเป็นจำนวนครั้งในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา

การติดต่อกับนักวิชาการด้านการประมง หมายถึง การติดต่อหรือการได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงปลาจากนักวิชาการด้านการประมงแก่เกษตรกร นับเป็นจำนวนครั้งในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่กลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงปลา หมายถึง การติดต่อหรือการได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงปลาจากเจ้าหน้าที่กลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงปลานิล นับเป็นจำนวนครั้งในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา

การติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล หมายถึง การติดต่อ พบปะ พูดคุยเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงปลาระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง นับเป็นจำนวนครั้งในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved